

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

DR. J. P. VAN PRAAG

TOT BIJZONDER HOOGLERAAR IN LEIDEN BENOEMD

Na daartoe verkregen machtiging bij Koninklijk Besluit van 22-9-64, heeft het bestuur van de Humanistische Stichting Socrates een bijzondere leerstoel bij de Faculteit der Letteren en de Centrale Interfaculteit van de Rijksuniversiteit te Leiden ingesteld voor het geven van onderwijs in de humanistiek (fundamentele doordenking van de humanistische levensovertuiging) en de wijsgerige anthropologie van het humanisme (doordenking van de humanistische opvattingen omtrent de mens), en vervolgens dr. J. P. van Praag voor deze leerstoel aangewezen.

Hoewel de Humanistische Stichting Socrates reeds sinds 1952 een bijzondere leerstoel onderhoudt aan de Technische Hogeschool te Delft, waar prof. dr. L. G. van der Wal wijsbegeerte, in het bijzonder met betrekking tot de humanistische levensovertuiging, doceert, moet toch de vestiging van een leerstoel te Leiden als een mijlpaal beschouwd worden.

Niet alleen dat thans ook aan onze oudste universiteit met zijn bijzondere traditie de humanistische levensovertuiging in het wijsgerig onderwijs aan bod kan komen, maar ook dat hieruit een nieuwe stimulans kan voortkomen tot verder wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot de humanistische levensovertuiging.

Dr. J. P. van Praag was één van de initiatiefnemers tot de oprichting van het Humanistisch Verbond. Hij was een half jaar tweede voorzitter en sindsdien voorzitter. Bij de ontwikkeling van het Humanistisch Verbond in die 18 jaar was hij de inspirator, maar ook de organisator. Met recht kan hij genoemd worden als degene die in Nederland aan het moderne autonome humanisme als levensovertuiging vorm en inhoud gaf, maar die tegelijkertijd ook aan het Humanistisch Verbond op dusdanige wijze leiding gaf, dat dit Verbond zijn plaats kreeg in de nederlandse samenleving. Talloze brochures en artikelen verschenen in die tijd van zijn hand, zowel op wetenschappelijk niveau als populaire uiteenzettingen.

Het Humanistisch Verbond nam onder leiding van Van Praag het initiatief tot het

foto: Nico Naeff

eerste internationale congres van humanisten, dat in 1952 te Amsterdam gehouden werd, en leidde tot de stichting van de International Humanist and Ethical Union, waarvan dr. Van Praag sindsdien voorzitter is. Na 12 jaar heeft de I.H.E.U. thans aangesloten organisaties in alle werelddelen, waarvan een deel zeker ontstond door de stimulans die van het internationale verband uitging.

Zijn uitzonderlijke gaven en zijn uitzonderlijke werkkraft zullen ook in zijn nieuwe functie te stade komen, en wij wensen hem van harte toe, dat ook dit werk succesvol zal zijn.

B. J. M.

DE MOEITE WAARD

Het is nog maar de vraag of u, lezers het de moeite waard vindt, te luisteren naar wat voor mij de moeite waard is. Ieder van ons heeft zo zijn eigen verwachtingen en toetst daaraan, dat wat op hem afkomt. Afhankelijk van persoonlijke instelling en opgedane ervaring, zal die verwachting anders uitvallen. Vaak ontstaat na afloop van een bijeenkomst, waar allen naar de zelfde spreker hebben geluisterd, al bij het nakaarten, tijdens het aantrekken van de jas, de persoonlijke uitleg en waardering. En is het u nooit opgevallen dat een, door een ander opgesteld, verslag van wat men zelf heeft bijgewoond soms niet klopt met wat men er zelf nog van herinnert. Ja, zonder dat er sprake is van bewuste verdraaiing van de feiten. Het is heel normaal, dat men slechts dat oppikt, wat welgevaldig is aan eigen inzicht of, juist dat wat irriteert.

Dit kan aanleiding geven tot misverstanden. De oorzaak kan dan liggen in de „taal” die we spreken en de wijze waarop. Ieder heeft nu eenmaal zijn eigen manier om zich uit te drukken. De een doet dat in rondborstige taal, de ander houdt er van hetgeen hij zegt wat te versieren. De wezenlijke inhoud van beide mededelingen kan dezelfde zijn. Ze zullen echter ieder in eigen kring het best begrepen worden.

Bovendien heeft vaak hetzelfde woord in verschillende milieu's andere betekenissen. De „duim” die de timmerman, en de streep, die de draaier, als maat-eenheden gebruiken zullen bij de boekhouder heel andere voorstellingen oproepen.

Er is geen reden om aan te nemen, dat een dergelijke begripsverwarring ook niet op het terrein van de levensbeschouwingen kan optreden. Wat een verschillen en wat een ruzie's — en zeker niet van die onschuldige — zijn ontstaan rond het woord „God”. Willen mensen werkelijk iets van elkaar leren begrijpen, dan is er kennis van elkaars „taal” nodig. Ik bedoel daarmee: de betekenis, die men aan bepaalde sleutelwoorden geeft. Men moet echter in de gelegenheid zijn om zo'n „taal” te leren. Deze zondagmorgenpraatjes stellen de individuele humanist in staat iets op zijn wijze te uiten van wat voor hem de moeite waard is.

Daartoe wil ik terug naar de al eerder aangeroerde verscheidenheid in de verwachtingen van de mensen. Deze verscheidenheid hoeft niet alleen misverstanden te veroorzaken, het kan ons ook wakker schudden en aanleiding worden tot beter begrip van onszelf. Juist die verscheidenheid, dat persoonlijke element in onze samenleving, kan ons stimuleren ons best te doen om meer en beter te leren zien en begrijpen van wat er om ons heen gebeurt. De betrekkelijkheid van de eigen opvatting kan worden ontdekt. Overigens zonder dat de betekenis van een eigen overtuiging wordt geschaad.

Deze uitdaging aanvaardend, is het boeiend dadelijk te bemerken, dat ieder individu weer verschilt van zijn buurman. Natuurlijk zien we in het grote geheel voor bepaalde aspecten van het leven, zoals beroep sport, politiek of levensovertuiging, grotere groepen ontstaan. Echter, als men deze weer uiteen-rafelt, blijven er net zoveel eenheden over als er leden zijn. Al lijken we nog zo op elkaar, precies hetzelfde zijn we waarschijnlijk nooit. Dit unieke karakter van de mens ontstaat door de nagenoeg oneindige variatie in onze verlangens en de wijze waarop deze vervuld kunnen worden. Deze verlangens ervaren we als van zo'n groot belang, dat ze een noodzakelijk onontkoombare behoefte zijn.

Wanneer eenmaal in de eerste levensbehoefte, zoals voeding en bescherming tegen de ons omringende natuur is voorzien, dan gaan ook veelzijdige behoeften op cultureel, maatschappelijk en geestelijk gebied een rol spelen. De primitiefste samenlevingen hebben door sport, spel en mysterie getracht de behoefte aan prestatie, schoonheid en het beleven van het wonder, te beantwoorden. Ook de vraag hoe we onze samenleving het doelmatigst kunnen inrichten en hoe ieder hierin een rechtvaardige plaats kan verwerven, is van alle tijden.

En misschien wordt het nog weleens waar, dat hoe gemakkelijker we in ons levensonderhoud kunnen voorzien, des te meer mogelijkheden we overhouden om ons te verdiepen in die uitdagende vragen over oorzaak en betekenis van ons bestaan. Op deze laatste vragen zijn sinds lang antwoorden gegeven. In onze tijd zien we dan ook vele verklaringen voor het ontstaan en het verloop van het menselijk leven naast elkaar staan. De eenmaal aanvaarde verklaring beïnvloedt

Zojuist verschenen:

DE VERLENGING VAN HET LEVEN

samengesteld door Dr. L. A. Boéré, Dr. A. Daan, Dr. H. Faber, Prof. mr. J. F. Glasstra van Loon, Dr. J. C. M. Hattinga Verschure, Prof. dr. ir. A. F. van Leeuwen s.j., Prof. dr. G. A. Lindeboom, J. Reehorst, Dr. V. W. D. Schenk, mevr. C. M. Versteeg-Solleveld, arts.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 29.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 6 december 1964

GIRO **64.75.00**
BIHAR-ACTIE
 HUMANISTISCH VERBOND

in sterke mate de waarde, die men persoonlijk in het bestaan weet te ontdekken, dat is de zin die men aan het leven geeft. De humanist acht dit verlangen naar verklaren en zingeven, wezenlijk voor de mens. Hij zal, voortbouwend op een lange traditie van onafhankelijk denken, daarbij uitgaan van menselijke vermogens. Niet minder, want ze horen tot onze alledaagse instrumenten, maar ook niet meer. Dat wil zeggen, dat gegevens gebaseerd op kennis van buiten onze wereld — bijvoorbeeld een bijzondere of goddelijke openbaring — als zodanig — geen materiaal is waarmee hij kan werken. Het zijn de menselijke vermogens waarmee hij het moet doen.

Een vergelijking van de menselijke geest met een werkplaats dringt zich hierbij op. Ik denk daarbij aan een handwerkerswerkplaats waar nog maatwerk wordt geleverd om aan een vraag, een verlangen te voldoen. Om een werkstuk te kunnen maken zijn gereedschappen en materialen nodig. Niet altijd valt een werkstuk perfect uit. Want, zegt men, waar gewerkt wordt, worden fouten gemaakt. Gaat dit beeld nu ook voor menselijke geest op? Laten we het eens proberen.

Het materiaal dat bewerkt moet worden, omvat alles wat kan worden opgenomen door de menselijke geest. Niet alleen de stoffelijke of materiële waarnemingen, maar ook de ervaringen die we opdoen, de emoties die we beleven en de associaties die bij ons opkomen. Als gereedschap, om dit materiaal te verwerken, hebben we in de eerste plaats de beschikking over onze zintuigen. Zij maken het mogelijk, bijvoorbeeld, te zien en te luisteren. Oud nieuws zult u zeggen, heeft dit iets met levensbeschouwing te maken? Denkt u zich dan eens in wat een handicap het is om achter de regels van onze samenleving te komen, wanneer u doof of blind bent, of nog erger beide zintuigen tegelijk zou moeten mis-

sen. Ook de persoonlijke aanleg, bijvoorbeeld muzikaliteit of handvaardigheid, is in dit gedachtenspel een gereedschap. Dan beschikken we nog over een geheugen, dat vastlegt wat we hebben gezien en gehoord of ervaren. Het houdt dit ter beschikking, bij de een wat beter dan bij de ander, tot het moment waarop we er gebruik van kunnen maken.

Behalve het eenvoudigweg weergeven van wat we hebben opgenomen, is het ook mogelijk, dat wat we gehoord en gezien hebben, om deze twee voorbeelden maar even aan te houden, in groter verband een plaats te geven. Of, we kunnen waarnemingen met elkaar in verband brengen. Deze vermogens zijn nog verstandelijk te beredeneren, zeker nu we de werking van de automatische rekenmachine leren kennen. Dit is niet meer het geval wanneer we het emotioneel voelen, dat aan de hand van de ervaring kan worden vastgesteld, willen verklaren. Wat bedoeld wordt, kan vaak treffend worden omschreven; zoals een „pijnlijke stilte”, een „brok in de keel”, „tranen van vreugde” en wie heeft nooit de emotionele onrust van naderend onheil ervaren?

Het eigenlijke werkstuk, onze persoonlijkheid, wordt mede gemaakt door een alleen bij mensen bestaand vermogen tot vormgeven; waaronder praten, schrijven, tekenen en knutselen horen.

Daarbij hebben sommigen onder ons deze gave tot een kunst ontwikkeld. Zij zijn in staat, dat wat anderen slechts vaag kennen of voelen, treffend uit te spreken of uit te beelden.

In dit éénmans-bedrijf werkt alleen de baas — het individu — zelf. Hij brengt zowel zijn mogelijkheden, welke zo juist vluchtig de revue zijn gepasseerd, als zijn beperkingen in. Deze beperkingen maken, dat het werkstuk niet vlekkeloos is. Onvolkomenheden zullen optreden. Opofferingsgezindheid en egoïsme, bijvoorbeeld kunnen beide een deel van de persoonlijkheid zijn. Geen van tweeën noemen we positief of negatief wanneer het binnen redelijke grenzen blijven. Eerst wanneer ze een dwangmatig karakter krijgen, wordt het storend en verliest het werkstuk aan waarde. In de meeste werkplaatsen is er een kwaliteitscontrole; zo ook in onze geest. Er bestaat een geneigdheid tot zedelijk waarden van wat men gaat doen, of — wat nog vaker voorkomt — van wat men al heeft gedaan. Dit vermogen kan de dwangmatige handelingen beteugelen. Het toetsen maakt het ook mogelijk, dat er van de uitkomst van ons handelen wordt geleerd. Zo vergaren we

Wilt U ons helpen?

Zo ja, dan verzoeken wij U het abonnementsgeld 1965 zo spoedig mogelijk te betalen.

De abonnementsprijs bedraagt f 5,50 per jaar. Dit bedrag kan worden overgemaakt op postrekening no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring — Utrecht, met als omschrijving:

„Abonnement 1965”

U kunt daarbij ook gebruik maken van het stortingsformulier, dat bij het nummer van 13 december wordt bijgesloten.

Bij voorbaat hartelijk dank.

ervaring, waarmee het werkstuk kan worden verbeterd. Althans, als men daar werkelijk naar streeft.

Door nog heel even voor de menselijke geest het beeld van de werkplaats te gebruiken, is het mogelijk te wijzen op een prettige eigenschap van de gereedschappen, de menselijke vermogens dus. Zij staan de mensen in Nederland evenzeer ter beschikking als bijvoorbeeld in Congo, ze zijn niet gebonden aan rang, stand of rijkdom. Ze staan de mens universeel ter beschikking. Alleen de mate waarin men er mee is toegerust, verschilt individueel. Belangrijk is echter, dat men zijn vermogens gebruikt en verder ontwikkelt.

Al zijn onze vermogens veelzijdig, de mogelijkheden die ons er mee openstaan, zijn beperkt. De tijd die ons ter beschikking staat, om ze te ontplooiën, is begrensd. Ook zijn de levensterreinen, die bestreken kunnen worden, zo groot en liggen zo ver uiteen, dat hier een praktische grens ontstaat. Met deze beperkingen moeten we leren leven. Er zijn vragen die geen antwoord zullen krijgen. Dat moeten we erkennen en de daardoor ontstane onzekerheid leren aanvaarden. Liever, dan een met waarneming en logica strijdig sluitstuk te moeten aannemen.

Het zijn de beperkingen die de uitdaging tot het ontwikkelen van de vermogens klemmender maakt. Laat men het na, dan is er de overeenkomst met de vrek, die zijn geld in zijn kous oppot; noch hijzelf, noch de samenleving heeft er op deze manier plezier van. Door mogelijkheden te ontwikkelen en verder uit te bouwen, kunnen we ons een veelzijdiger geschakeerd beeld van de werkelijkheid vormen. Dat kan betekenen, dat in ons leven begrip en mededogen de plaats van naijver en vooroordeel gaan

innemen. Beperkingen en onzekerheden zullen blijven bestaan, alleen al omdat de tijd ontbreekt in een leven alles te doen wat goed is en na te laten wat schaadt.

Wel is het de moeite waard om er naar te streven „echt” te zijn. Dat betekent waar te kunnen maken wat men voorgeeft te zijn. Door zich zo min mogelijk van fraaie, maar kwetsbare, façades te voorzien, kunnen ernstige en vaak blijvende wonden aan de persoonlijkheid worden voorkomen. Deze wonden ontstaan wanneer het masker al te vroeg wordt afgerukt.

Onze persoonlijkheid wordt niet vanzelf verder ontwikkeld, daar moeten we wat voor doen en dat willen we. Behalve de behoudende — stabiliserende — krachten in ons, beschikken we ook over de nieuwsgierigheid. Met deze experimenteer- en onderzoekingsdrang kan men een onbekend stuk op zichzelf veroveren. Iemand verstart als hem dit ontbreekt. Gemakkelijk is het niet om deze nieuwsgierigheid te volgen. Gemakzucht beperkt het vergaren van kennis en het ontwikkelen van het verstand. Kortzichtigheid houdt de fantasie in de ban. Hebzucht, eerzucht en jalouzie belemmeren de spontane verwondering en de oprechte liefde.

Agressie maakt het begrijpen van de ander en de medemenselijkheid onmogelijk. Wanneer zonder moeite het betere bovenkwam, was er geen strijd en geen succes. Er zou geen morele vooruitgang binnen het individu kunnen worden beleefd en de saaiheid deed haar intrede. Maar het verloop noch de afloop van ons leven is bekend en dit maakt het tot een groot avontuur. Het kan leiden tot de verstikking, maar ook tot de ontplooiing van de persoonlijkheid. Het is dit avontuur, dat het leven de moeite waard maakt.

H. BOSSELAAR.

GESPREKSGROEPEN ONDER BUITENKERKELIJKE ARBEIDERS

Veel mensen, lezers, zo heb ik tenminste meermalen gemerkt, dragen een verkeerd beeld van de arbeiders in zich om. Fabrieksarbeiders, bouwvakkers, landarbeiders, onze werkers aan dijken en wegen, dat zijn onverschillige lieden, die alleen maar belangstelling hebben voor de inhoud van hun loonzakje en verder op z'n best nog voor de sportuitslagen en dat dan ook nog vooral in verband met de voetbal-toto. Met geestelijke vragen hoef je ze helemaal niet aan te komen. Daar hebben ze geen enkele belangstelling voor. En als iemand je dat beeld van hun materiële ingesteldheid geeft, dan onderstreept hij 't nog graag met de bromfiets en de vraag, waar je de meeste televisie-antennes ziet. Mij doet het altijd wat pijnlijk aan als dit beeld van de arbeider gegeven wordt. Ik voel er iets discriminerends in. Degene, die zo spreekt stelt zichzelf — o, ik weet wel, meestal ongewild en tegoedertrouw — op een hoger voetstuk. Maar het hindert me

ook, dit beeld, omdat ik, als humanistisch geestelijk raadsman in de arbeiderskampen, weet dat het onjuist is. Er is onder arbeiders een grote, dikwijls hevige geïnteresseerdheid in geestelijke vragen. Alleen, je moet er niet in abstracte, theoretische zin met ze over praten. Dan deïnen ze terug. Ze zijn niet gewend zich in abstracties uit te drukken. Ze drukken zich uit in termen van concrete levenservaringen. Een gesprek over geestelijke vragen is doorspekt met voorbeelden uit de levenspraktijk. Maar hun levensinzicht is er niet geringer om. Het is echter van een natuurlijkheid en vanzelfsprekendheid en betrokkenheid, die je juist in andere kringen dikwijls node mist.

Als ik het zo over die natuurlijkheid en vanzelfsprekendheid heb, dan moet ik terugdenken aan die passage uit Theo Thijssens prachtige boek: Het grijze kind: Een jongetje uit een gegoede buurt heeft een neefje in de Bloemstraat, in een arbeidersbuurt: Freek. En als dat jongetje over zijn erva-

een lezing voor de avro-microfoon van dinsdag 1 december 1964

Kalender 1965

De kalender 1965 van het Humanistisch Verbond is verschenen. Deze is thans in 2-kleurendruk uitgevoerd.

De prijs van . . . **f 2.50**
is gehandhaafd

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door storting of overschrijving van f 2.50 op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond Utrecht

In de omschrijving:
KALENDER 1965

ringen met Freek peinst, dan... Maar nee, laat ik 't u maar niet vertellen. Ik kan 't u beter voorlezen uit dat boek:

Freek — zo peinst dat jongetje — was me letterlijk in alles de baas. Had verstand van paarden; had verstand van vissen; had verstand van schaatsenslijpen; en ik had altijd de indruk gehad dat al dat verstand hem zomaar aanwaaide, terwijl ik eeuwig wachten moest tot iemand me inlichtte.

'k Herinner me een vakantie-dag dat we met de schillenboer mochten meerijsen, Freek en ik. Ik stond achter de boer op de kar, en overwoog hoe dat nou eigenlijk ging: het menen van het paard. Voor geen geld van de wereld had ik het durven proberen. Maar Freek zegt ineens met doodkalmte autoriteit: — laat mij nou'es — en neemt leidsel en zweep over, en ment. De boer kijkt nog even toe, maar is dan volkomen gerustgesteld en gaat kalm zijn pijp stoppen.

Freek, het is aan alles te zien, kán menen; en ik vraag: — Wanneer heb je dat geleerd? — Freek lacht: — geleerd? Ik kón het al. — En gul-weg biedt-ie aan: — moet jij ook 'es effe? — Maar ik kijk zo twijfelachtig, dat de boer dadelijk zegt: — nee, la'we nou geen ongelukken maken. — En ik gaf de boer gelijk; maar raak toch aan het peinzen: hoe heeft Freek het nou gedaan gekregen, om de eerste keer te mogen menen?

Freek, intussen, tikt losjes met de zweep over de rug van het paard, en zegt dan: — Heb-tie 'n beetje de duvel in, de knol? — En de boer, in plaats van te zeggen: — Wat heb jij nou verstand of een paard de duvel in heeft of niet, snotaap? — de boer zegt ernstig: — Hoe dat zo? —

— 'k Weet niet. Maar 't léék me zo, — antwoordt Freek rustig.

— Hij voelt misschien dat de baas niet ment, — veronderstelt de boer; en ik denk: o hé, nou zal Freek de zaak weer moeten overgeven.

Maar Freek blijft rustig en zegt: — O, dan mot-ie maar zien te wennen, is-ie gek. — En ik peins weer: er was wat aan 't paard te zien, tenminste voor verstandhebbers-van-paarden; ik krijg behoefte, om óók een duit in 't zakje te doen, en vraag: — Loopt het paard niet een beetje, een beetje... —

Maar meteen hoor ik de verregaande onnozelheid van mijn vraag; hoe steekt wat ik zeg, af bij de technische, afdoend-zakelijke manier waarop zij over de knol redeneren; elke lettergreep die ik zeg, schreeuwt het uit: dat ik een volslagen leek ben; zij daarentegen hoeven niet eens wat werkelijk te zeggen, — ze kijken alleen maar, en de deskundigheid straalt d'r af...

Ik heb er vaak over nagedacht, waarin nu eigenlijk de superioriteit van de Bloemstraters boven mij bestond; en steeds kwam ik tot de zonderlinge conclusie: ze doen nooit iets voor 't eerst, ze hebben alles vroeger al eens gedaan. Was, zó geformuleerd, natuurlijk onzin. Maar dit was het: in de Bloemstraat kweekte men een redzaam ras".

En kijk, dat is nu niet alleen bij het menen van paarden en bij vissen en bij schaatsenslijpen het geval. Dat is, als die Freekjes en die Pietjes en die Jantjes — en natuurlijk ook die Annes en die Marietjes — volwasen zijn, ook met hun levensinzicht en hun geestelijke inhoud en hun geestelijke belangstelling het geval. En dat geldt niet alleen voor onze hollandse arbeiders. Prof. Zweig heeft dat ook bij de Britse arbeiders ontdekt. In zijn boek: *The British Worker*, schrijft hij:

De arbeider houdt ervan om over het leven en de levensvragen na te denken en erover te praten. Wat is de zin van het leven? Hebben we ons lot in eigen handen of staat het allemaal bij voorbaat vast? Bestaat er een mogelijkheid tot meer geluk? Kunnen we het leven beter en mooier maken en hoe? Is de mens van nature goed of slecht en wat is de invloed van de omstandigheden op zijn gedrag? Dit zijn — zegt Prof. Zweig — enige van de onderwerpen waarmee de arbeiders zich graag bezig houden.

Dat wil nu nog niet zeggen, dat zij altijd maar in hun denken en in hun gesprekken

Meldt U aan als
DONATEUR
voor het

**Centrum
voor
Humanistische
Vorming**

Bijdrage f 3,75 per kalenderjaar
Gironummer 60.84.68, ten name van
Centrum voor Humanistische Vorming
Secretariaat: Oudegracht 152, Utrecht

met dit soort levensvragen bezig zijn. Maar het wil wel zeggen, dat zij er belangstelling voor hebben, en dat zij bij voorbeeld in gespreksgroepen graag over de achtergrondvragen van het leven praten en zulk soort vragen graag gezamenlijk overdenken. Dat is mij met name ook gebleken in de gespreksgroepen van buitenkerkelijke arbeiders, die door het Humanistisch Verbond worden georganiseerd en waarvan er reeds een vrij groot aantal in diverse plaatsen in het land bestaan. Onder leiding van een terdege op zijn taak voorbereide gespreksleider wordt daar diepgaand en met grote interesse over de levensvragen gediscussieerd: Leven wij, als buitenkerkelijken — zoals zo vaak wordt gezegd — niet alleen zonder God, maar ook zonder gebod? Met andere woorden: Kunnen wij maar doen en laten wat we willen? Of bezitten wij een aan mensen eigen innerlijke noodzaak tot stellingname in de vragen van goed en kwaad? En zo ja, doen we dan ook altijd wat we als goed hebben herkend? En als we dit niet doen, wat weerhoudt ons dan daarvan? En is het altijd gemakkelijk om uit te maken wat in een bepaalde situatie het goede is? Komen we bij voorbeeld niet dikwijls in een gewetensconflict — ik denk bij voorbeeld aan het Softenon-drama of aan het vraagstuk van de bewapening — waarbij meerdere zedelijke eisen zich tegelijkertijd aan ons opdringen, maar die niet tegelijkertijd vervulbaar zijn en hoe komen we daar uit? Hoe vinden wij als buitenkerkelijken in dit labyrinth van vragen en praktische problemen van goed en kwaad de weg? — En hoe komen we klaar met het leed, dat ons persoonlijk overkomt, of met het leed van de wereld? Hoe komen we er, als niet-godsdienstige mensen, mee klaar, als we het niet aan Gods ondoorgrondelijke wegen kunnen toeschrijven? — Wat willen we met het leven? Wat zien we als onze plaats en taak in het grote universele verband? Hoe staan we in en tegenover het mysterie van leven en zijn? Als de geopenbaarde waarheid van een godsdienst door ons niet aanvaard kan worden, welke weg gaan we dan om tot meer klaarheid en waarheid te komen? — En, dicht bij huis, de menselijke verhoudingen: Hoe komt het dat mensen zo gemakkelijk in conflict met elkaar raken? Wat is de rol en de betekenis van onze gevoelens en ons gevoelsleven? Wat zou de rol kunnen zijn van onze rede, ons verstand? — Wat willen we met de opvoeding van onze kinderen? Hoe realiseren we onze ideeën daarover en op welke moeilijkheden stuiten we daarbij? — Hoe zijn onze gedachten over huwelijk en

seksualiteit? En wat vinden we van de homo-seksueel? En zo voort. En zo voort. Deze en nog veel meer levensvragen rijzen in de groepen of worden er aan de orde gesteld. Over dit soort vragen wordt in de groepen van gedachten gewisseld en we komen er, meer of minder, en dikwijls ook niet, mee klaar.

En mag ik nu nog even terugkomen op het verhaal van Freek. Hoe had hij dat paardenmennen geleerd? Dat had hij niet geleerd. Hij kon het al. Dat was, zo geformuleerd, natuurlijk onzin. Maar desondanks, hij kon het. En precies zo ervaar ik het met de arbeiders in onze gespreksgroepen. Hoe komen ze aan hun dikwijls zo verrassende inzicht in de levensvragen? Waar hebben ze dat geleerd? Dat hebben ze niet geleerd. Ze hadden het al. Is, zo geformuleerd, natuurlijk onzin. Maar desondanks: ze hebben het. Maar... Freek kon dat paard van de schillenboer nu wel mennen. Dat kon hij al. Maar dat wil nog niet zeggen, dat hij het met een zesspan klaarspeelt of dat hij hogeschool rijden kon. Dan zou hij zijn menkunst verder moeten ontplooien. — En... onze deelnemers aan de gespreksgroepen hebben een dikwijls verrassende kijk op het leven en zij kunnen met het leven omgaan. Maar dat wil nog niet zeggen, dat ze alles even grondig hebben doordacht en dat ze met het leven klaar zouden zijn. — Wie heeft dat en wie is dat trouwens wel? — Maar ze kunnen zich daarin verder ontplooien. En ze doen dat graag in onze gespreksgroepen, waar ze eigen inzichten aan die van anderen toetsen en daarvan meedragen wat hen aannemelijk voorkomt, waar ze eigen beperktheden ontdekken en overwinnen, waar niet alleen hun levensinzicht, maar ook hun levenskunst groeit.

C. H. Schonk.

*Wanneer zal de horizon weer lichten
met die smalle gloorstreep onzer hoop?
zij behoeft geen grootse vergezichten
om zich op te richten uit de dood;*

*Laat één ster, een onaanzienlijk teken
flonkren boven de rampzaligheid
en opnieuw geloven wij in streken
voorbij 't moeras van deze lage tijd.*

H. Marsman (1899—1940)

lezingen voor de radio

zo. 13 dec. VARA 9.45 uur: J. Pasman: „Eenzaamheid”.

zo. 20 dec. VARA 9.45 uur: Libbe van der Wal: „Het kind met het badwater”.

di. 22 dec. VARA 22.15 uur: Televisie-uitzending.